

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE ISTORIE

OPȚIUNI ISTORIOGRAFICE

Serie nouă

Numărul 2 / 2025

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

2025

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Laurențiu Rădvan, Mircea-Cristian Ghenghea, Adrian Vițalariu, Felix-Adrian Tencariu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Mihail Băț (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

COMITETUL DE REDACȚIE

Maria-Cristina Ciobanu (redactor șef), Rebeca Cefalan, Adina Amărieuței, Mălina Libiț, Andrei Archiudean, Bogdan-Ștefan Novac, Vlad Lungu (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Adresa (materiale trimise pentru publicare sau altă corespondență): Facultatea de Istorie, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, B-dul Carol I, Nr.11, 700506 - Iași, România.

Telefon: +40 758 550 922 (Comitetul de Redacție); +40 (232) 201056 (Secretariatul Facultății de Istorie)

Website: <https://optiuni-istoriografice.ro/>

E-mail: optiuni.istoriografice.is@gmail.com

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor.

Tehnoredactor: Florentina Crucerescu

Redactor: dr. Marius-Nicușor Grigore

ISSN 1582 – 2842

CUPRINS / SUMMARY

ARTICOLE

- Focul în preistorie: de la supraviețuire la inovație tehnologică /
Fire in Prehistory: from Survival to Technological Innovation
Adina AMĂRIUȚEI.....7
- Pigmenți și culoare în preistorie: de la primele picturi rupestre la cultura
Cucuteni / Pigments and Color in Prehistory: from the Earliest Cave
Paintings to the Cucuteni Culture
Analisa FOCA 31
- Metode de analiză și evoluția abordărilor în studiul ceramicii arheologice /
Methods of Analysis and the Evolution of Approaches in Archaeological
Pottery Studies
Elena-Camelia PINTILIE.....63
- A Review of Interpretative Approaches Regarding Ashmounds Features
From Noua Cultures / O analiză a abordărilor interpretative privind
așezările de tip cenușar
Vlad VOINICIUC 89
- The Mobility of the Administrative Personnel in the Roman Empire:
A Perspective on the Career of *Publius Aelius Hammonius* / Mobilitatea
personalului administrativ în imperiul roman: o perspectivă asupra carierei
lui *Publius Aelius Hammonius*
Valeria PÎNTEA.....107
- Implicarea femeilor peregrine în viața religioasă a cetății Tomis /
Involvement of *Peregrinae* Women in the Religious Life of Tomis
Daria BABII117
- Considerații privitoare la identificarea satelor lui Oană Ureacli din ținutul
Putnei / Considerations Regarding the Identification of Oană Ureacli's
Villages in the District of Putna
Alecsandru VOICU 125
- Comunitate și societate. O scurtă monografie a comunei Baru din județul
Hunedoara (sec. XIX-XXI) / Community and Society: a Short Monograph
of the Commune of Baru, Hunedoara County (19th–21st Centuries)
Denis-Sorin CĂLUȘER..... 133

Legea învățământului primar din 1924 și aplicarea ei reflectată în unele documente oficiale / The Law on Primary Education From 1924 and its Application Reflected in Some Official Documents

Mihai-Daniel BOTEZATU.....151

Ascensiunea nazismului reflectată în paginile ziarului „Adevărul” (1930-1933) / The Rise of Nazism Reflected in the Pages of the Newspaper „Adevărul” (1930-1933)

Dumitrița ILINCĂI 165

PREZENTĂRI DE CARTE

Mary BEARD, *Laughter in Ancient Rome. On Joking, Tickling, and Cracking Up*, University of California Press, Oakland, 2024, 319 p.

Xenia CHIFEAC..... 183

Valerie HANSEN, *Anul 1000. Exploratori, negustori și începutul globalizării*, trad. Matei Ciurică, București, Corint, 2023, 383 p.

Teodor-Răzvan MOISE 191

Kees BOTERBLOEM, *The Dirty Secret of Early Modern Capitalism. The Global Reach of the Dutch Arms Trade, Warfare and Mercenaries in the Seventeenth Century*, Routledge, New York, 2020, 244 p.

Andrei-Robert VASILACHE 197

Constanța VINTILĂ, Giulia CALVI, Mária PAKUCS-WILLCOCKS, Nicoleta ROMAN, Michał Wasiucionek, *Lux, modă și alte bagatele politicești în Europa de Sud-Est, în secolele XVI-XIX*, Humanitas, București, 2021, 431 p.

Andrei BORDEIANU..... 206

Martyn RADY, *Habsburgii. Ambiția de a stăpâni lumea*, traducere din limba engleză de Lia Decei, prefață de Matei Cazacu, Corint Istorie, București, 2023, 592 p.

Cristiana MURARIU 215

ARTICOLE

LEGEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR DIN 1924 ȘI APLICAREA EI REFLECTATĂ ÎN UNELE DOCUMENTE OFICIALE

THE LAW ON PRIMARY EDUCATION FROM 1924 AND ITS APPLICATION REFLECTED IN SOME OFFICIAL DOCUMENTS

Mihai-Daniel BOTEZATU*

Cuvinte cheie: *Învățământ primar, Dr. Constantin Angelescu, Unificare, Reformă, Construcții școlare, Obligativitate școlară*

Keywords: *Primary education, Dr. Constantin Angelescu, Unification, Reform, School buildings, Compulsory school*

Rezumat: Acest articol este destinat să expună modul de aplicare a Legii Învățământului Primar din 26 iulie 1924, prima lege din domeniu ce avea ca scop unificarea și reformarea învățământului primar din România Întregită, dar și să semnaleze un efort similar al ministrului liberal al Instrucțiunii, Dr. Constantin Angelescu, la nivelul întregului sistem de învățământ. Prin noua lege s-a urmărit eficientizarea învățământului primar, atât cantitativ cât și calitativ și eliminarea vechilor probleme specifice acestui ciclu de școlarizare. Legea a avut un impact limitat asupra eficientizării învățământului primar. Situația este constatată în diversele documente oficiale ale Ministerului Instrucțiunii Publice și ale structurilor sale teritoriale, ce au scos în evidență mai multe chestiuni de natură organizatorică (lipsa de informare, reticența populației etc.), dar și cele care arătau perpetuarea vechilor probleme întâlnite în învățământul primar (nerespectarea obligativității școlare, insuficiența clădirilor școlare, nerespectarea învățământului complementar, salarizarea necorespunzătoare etc.), toate acestea producând efecte limitate asupra învățământului primar reorganizat de ministrul Angelescu. Totuși, în mai multe cazuri, documentele oficiale prezintă și cazuri în care noua lege a fost respectată și aplicată în mod eficient, dar și acțiuni de recompensare a persoanelor care au contribuit la procesul de alfabetizare și culturalizare a populației.

* Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, email: botezatumihaidaniel@gmail.com

Abstract: This article aims to explain the application of the Law on Primary Education from 26 July 1924, the first law in the field, aimed to unify and reform primary education in Greater Romania, but also to draw attention to a similar effort by the liberal Minister of Instruction, Dr. Constantin Angelescu, at the entire educational system. Through the new law, the aim was to optimize the primary education, both quantitatively and qualitatively, and to cancel the old specific problems of this schooling cycle.

The law had a limited impact on the efficiency of the primary education. The situation is observed in the various official documents of the Ministry of Public Instruction and its territorial structures, which highlighted several organizational issues (lack of information, hesitation of the population etc.), but also those that showed the perpetuation of the old problems encountered in primary education (non-compliance of the compulsory schooling, insufficiency of the school buildings, non-compliance of the complementary education, deficient remuneration etc.) all of which produced limited effects on the primary education reorganized by minister Angelescu. However, in many cases, the official documents show cases in which the new law was respected and applied effectively, but also actions of rewarding people who contributed to literacy and culturalization actions of the population.

Învățământul românesc după 1918 a reprezentat un punct de interes major pentru elitele românești din primul deceniu interbelic. Reconfigurarea granițelor României prin încorporarea teritoriilor aflate în fostele imperii vecine a produs o coexistență a patru modele diferite de învățământ în cadrul statului român. Această situație a generat dificultăți suplimentare celor deja existente, fiind pusă problema armonizării legislative și instituționale în acest domeniu, cu scopul a oferi coerență unui sistem care să contribuie la procesul de consolidare a statului. Totodată, același sistem de învățământ trebuia reorganizat și extins la nivelul întregului teritoriu, având la bază principiul de organizare al statului român anterior anului 1918, în cheia unui sistem unitar și centralizat. Schimbările profunde apărute după război inclusiv în domeniul pedagogiei, au constituit un alt motiv în privința unificării și reformării învățământului, astfel un alt scop urmărit atât de factorul politic, cât și de cel de specialitate a fost cel de a alinia sistemul școlar la normele și principiile pedagogice ale perioadei.

Acest articol își propune să confirme constatarea unor situații existente în perioada imediat următoare adoptării și punerii în aplicare a Legii Învățământului Primar din 26 iulie 1924, regăsite în documentele oficiale. Prin intermediul acestor situații, dorim să aducem în vedere cazurile în care legea și regulamentul s-au aplicat în litera și în spiritul ei, dar mai ales cele care au constituit o frână în procesul de reșezare a învățământului primar pe baze noi.

Fiind cunoscute în istoriografie beneficiile dar și limitele acestei legi, însă analizate insuficient, demersul nostru va căuta să scoată în evidență cazuri concrete identificate în documentele arhivistice, cu privire la aplicarea prin intermediul legii a unui tip nou de învățământ primar, la nivelul României Întregite. Diversele cereri, nelămuriri sau adrese înaintate instituțiilor locale, regionale sau centrale ne oferă o imagine amplă asupra modalităților de impunere a noii legi adoptate în 1924, dar și limitele existente, pricinuite de diverse contexte și motivații.

În ciuda discursurilor oficiale privind bunul mers al reformei învățământului primar și a diverselor critici privind contrariul, legea a fost aplicată într-o mare sau mai mică măsură. Impunerea de multe ori deficitară reflectă într-adevăr, dificultățile întâlnite de autoritățile de resort, însă nu trebuie să considerăm faptul că reforma învățământului primar din primul deceniu interbelic a constituit un eșec în demersul general de consolidare a statului de după 1918. Au fost observate reușite dar și limite privind noua lege în toate regiunile, indiferent de specificitățile fiecăreia.

Analiza pe care ne propunem să o realizăm pleacă de la expunerea gradului de aplicare a legii, prin trimitere la elementele sale de noutate, cele prin care trebuia reorganizat învățământul primar pe baze noi. În acest sens, eficiența noii legi poate fi constatată plecând de la aplicarea prevederilor legale referitoare la impunerea obligativității școlare, principala metodă prin care autoritățile au încercat să reducă gradul ridicat de analfabetism din rândul comunităților, cu precădere din cele rurale. Un alt element regăsit în documentele oficiale, cărui i s-a acordat o atenție aparte, a fost cel referitor la impunerea învățământului complementar, pentru materializarea

extinderii obligativității învățământului primar, de la patru la șapte clase.

Totodată, o grijă constantă a Ministerului Instrucțiunii și a instituțiilor sale subordonate a constituit situația cantitativă a clădirilor școlare, a întreținerii acestora sau a materialelor didactice. Acestea au fost elemente ce au contribuit în sens pozitiv sau negativ la aplicarea eficace a legii.

La fel ca în cazul chestiunii analfabetismului și a insuficienței clădirilor școlare, în documentele oficiale era exprimată preocuparea pentru cadrele didactice din învățământul primar, mai exact a numărului acestora din diferite zone, fie comune, județe sau regiuni școlare, a gradului acestora de pregătire profesională, ori salarizarea acestora.

La nivel istoriografic, subiectul reformei învățământului primar din primul deceniu interbelic a fost expus la nivel general, fără a exista o analiză integrată a legii. Referitor la aplicarea legii învățământului primar din 1924, doar articolul *Factori ce au influențat învățământul rural în perioada interbelică* al Emilenei Marinela Tatu, publicat în revista „Studii și articole de istorie”, LXXXII, 2015, p. 117-131 tratează subiectul eficienței noii legislații școlare în mediul rural.

Principalele surse utilizate în realizarea acestui demers sunt cele de natură documentară, mai exact o serie de documente aflate în Fondul Ministerul Instrucțiunii, anii 1924-1926, identificat la Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale. Dosarele cu pricina cuprind diverse documente cu privire la situația învățământului primar din diferite zone, la gradul de aplicare al legii, dar și alte chestiuni ce evidențiază impactul noii legi asupra învățământului primar după iulie 1924. Totodată, am apelat la Legea învățământului primar, dar și Regulamentul ei de aplicare, pentru a putea stabili raportul dintre prevederile legale și maniera de punere în practică a acestora.

Conform expunerii de motive depusă în Parlament, prin proiectul de lege al învățământului primar depus de Ministrul Instrucțiunii, Dr. Constantin Angelescu, trebuia să se instituie pe tot teritoriul României Întregite un singur tip de școală primară, eliminând cele patru sisteme ce funcționau până atunci. Prin această lege se dorea punerea în aplicare articolul 24 din Constituție. În sensul unei omogenizări a populației

române din tot teritoriul, școala trebuia „să provoace pretutindeni o primenire a sufletelor; să trezească conștiința națională la cultura și viața românească și să închege unitatea sufletească a tuturor Românilor”¹. În contextul introducerii votului universal și a realizării reformei agrare, noua școală primară a fost destinată să fie o „școală a democrației”, care să ofere elementele de cultură elementară cât mai multor oameni, din cât mai multe pături sociale. Mai mult decât atât, școala trebuia să educe cetățeanul devenit votant, poporul fiind chemat să „fie condus prin el, pentru el”².

În continuare, proiectul prevedea reorganizarea, de fapt impunerea la nivelul întregii țări a școlii unitare specifice Vechiului Regat, ce avea ca bază Legea învățământului primar din 1896. Acestei școli unitare din noua lege i se extindea perioada de obligativitate de la patru la șapte clase, adică de la 7 la 16 ani. Concret, obligativitatea s-a prelungit prin introducerea învățământului complementar, în fapt o integrare în textul proiectului a prevederilor Decretului-Lege Nr. 2844 din 4 iulie 1919³. Legiuitorul a motivat demersul de oferirea unor noțiuni de cultură profesională, de consolidare a cunoștințelor din învățământul primar și de continuarea procesului de învățare al elevilor ce nu urmau învățământul secundar⁴.

Pentru a putea impune mai eficient obligativitatea ciclului primar, legiuitorul a introdus un sistem de amenzi progresive, prin care părintele ce nu-și trimitea copilul la școală era pedepsit până la reparația tânărului pe băncile școlii⁵.

¹ *Desbaterile Adunării Naționale Constituante a Senatului* (în continuare *DS*), publicată în „Monitorul Oficial” (în continuare „M.Of.”), Partea a III-a, Nr. 69, 15 iunie 1924, ședința din 6 iunie 1924, p. 1287.

² *Ibidem*, p. 1288.

³ *Decret-Lege Nr. 2844 privind extinderea obligativității învățământului primar*, publicat în „M.Of.”, Partea I, Nr. 65, 8 iulie 1919, p. 3532-3533; Pentru o analiză a perspectivei Dr. Constantin Angelescu asupra învățământului complementar, vezi Mihai-Daniel Botezatu, „Unificarea și reformarea învățământului primar în primul deceniu interbelic. Învățământul complementar în viziunea Dr. Constantin Angelescu”, în *Revista română de istorie a secolului XX*, Nr. 2, 2024, p. 73-94.

⁴ *DS*, publicată în „M.Of.”, Partea a III-a, Nr. 69, 15 iunie 1924, ședința din 6 iunie 1924, p. 1289.

⁵ *Ibidem*, p. 1312-1313.

Proiectul reconfirma sarcina autorităților locale și a comitetelor școlare de a construi și întreține clădirile școlare, sub supravegherea și îndrumarea Ministerului Instrucțiunii și după caz, cu sprijinul financiar al Casei Școalelor⁶.

Legea pentru învățământul primar al Statului și învățământul normal-primar a fost votată de Parlament la 30 iunie 1924, promulgată de Regele Ferdinand la 24 iulie și publicată în Monitorul Oficial două zile mai târziu, la 26 iulie 1924⁷. Pentru punerea legii în aplicare, din punct de vedere legal și juridic, s-au demarat procedurile încă dinaintea adoptării legii în privința creării și adoptării unui regulament de aplicare. *Regulamentul pentru Aplicarea legii învățământului primar al Statului și învățământul normal-primar* a fost adoptat și publicat abia la 10 martie 1926⁸. Prevederile regulamentului întăreau și detaliau manierele de executare a legii. Cu toate acestea, aplicarea legii până la adoptarea regulamentului s-a realizat deficitar, prin intermediul circularilor, deciziilor sau ordinelor ministeriale.

În ciuda discursurilor oficiale privind reușita unificării și reformării învățământului primar, documentele oficiale scot în evidență dificultăți în privința impunerii noii legi a învățământului, pe diverse paliere ale acesteia. Timpul relativ lung dintre momentul adoptării legii și al regulamentului, dar și o serie diversă de factori, contexte sau motivații au contribuit la o impunere de multe ori deficitară a prevederilor legale. Acest fapt reiese din conținutul corespondenței instituțiilor de control cu autoritatea centrală (rapoarte de inspecții, dări de seamă, rapoarte privind mersul învățământului, adrese etc.), dar și din diversele cereri colective sau individuale adresate acestor

⁶ *Ibidem*, p. 1346-1347.

⁷ *Lege pentru Învățământul Primar al Statului (Școale de copii mici, școale primare, școale și cursuri de adulți, școalele și clasele speciale pentru copii debili și anormali educabili) și Învățământul Normal-Primar*, publicată în „M.Of.”, Partea I, Nr. 161, 26 iulie 1924, p. 8602-8629. Textul legii, alături de expunerea de motive a fost publicat separat de Dr. Angelescu în 1925. Constantin Angelescu, *Lege pentru Învățământul Primar al Statului și Învățământul Normal-Primar*, București, Editura „Cartea Românească”, 1925.

⁸ *Regulament pentru Aplicarea legii învățământului primar al Statului (Școale de copii mici, școale primare, școale și cursuri pentru adulți, școale și clase speciale pentru copiii debili și anormali educabili) și învățământul normal-primar*, publicat în „M.Of.”, Partea I, Nr. 57, 10 martie 1926, p. 3125-3178.

instituții. Prin intermediul inspectoratelor și revizoratelor școlare, ministrul Instrucțiunii avea informații referitoare la gradul de aplicare al legii.

Odată cu apropierea începutului anului școlar 1924/1925 și momentul punerii în aplicare a noii legi, au fost organizate ședințe și conferințe de către inspectori și revizori școlari, în colaborare cu prefectii județelor. Cu participarea oficialităților locale, acestora li s-a explicat noua lege, dar și modalitățile de aplicare a acesteia, urmând ca la rândul lor să transmită populației. Un caz concret în acest sens a fost cel al unei întâlniri din august 1924 la Revizoratul școlar al județului Neamț, unde s-a dispus și tipărirea de broșuri pentru a fi distribuite cetățenilor⁹. În general, locuitorii satelor erau chemați de către directorul școlii și primar, aducându-li-se la cunoștință schimbarea legii școlare. Un astfel de caz a avut loc în octombrie 1924 în satele din județul Prahova, la scurt timp după începerea noului an școlar¹⁰. Într-o reclamație adresată ministrului, un revizor școlar al județului Tighina declara că toată populația din județ, mai ales cea rurală, a fost informată de prevederile noii legi¹¹.

Principala dificultate întâlnită în procesul de aplicare a legii a fost cea referitoare la obligativitatea învățământului primar, confirmată prin frecvența școlară de multe ori scăzută, situație întâlnită cu precădere în mediul rural. Reușita sau eșecul obligativității școlare conform noii legi, a fost constatată de frecvența școlară.

Conform art. 12 din lege, scutirea de la obligativitatea învățământului primar public se aplica pentru cei care își trimiteau copilul să satisfacă ciclul primar în învățământul particular/confesional sau în familie, celor care proveneau din familii fără o locuință stabilă sau celor care sufereau de infirmități fizice sau psihice, care nu puteau fi instruiți în școlile speciale. Totodată, exceptarea se aplica pentru copiii care sufereau de boli contagioase ce puteau afecta sănătatea altor elevi,

⁹ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Instrucțiunii Publice (în continuare SANIC, Fond MIP), D. 61/1926, f. 21 v.-22.

¹⁰ *Ibidem*, D. 129/1924, f. 60.

¹¹ *Ibidem*, D. 136/1295, f. 26.

dar și celor care absolveau șapte clase înaintea împlinirii vârstei de 16 ani¹².

Schimbarea legii ar fi trebuit adusă la cunoștință nu doar populației, dar mai ales cadrelor didactice și a directorilor școlilor primare, în calitatea lor directă de persoane ce trebuiau să-și desfășoare activitatea conform noii situații. Au existat cazuri în care Ministerul, prin structurile sale teritoriale, nu informaseră toate cadrele didactice și directorii școlilor primare, netrimiteându-le textul legii, astfel neștiind în ce fel să-și desfășoare activitatea. O cerere în acest sens a fost făcută la 4 ianuarie 1925, de directorul școlii primare mixte din comuna Știrbeiu-Berbești, județul Romanați și trimisă Direcției Învățământului Primar din cadrul Ministerului. Acesta solicita trimiterea unui exemplar al legii, deoarece „ne este destul de necesar”, dat fiind faptul că alte școli din zonă dețineau un astfel de text¹³.

Chestiunea frecvenței neregulate din școli a fost notată de revizori și inspectori, fiind raportate Ministerului Instrucțiunii situațiile punctuale din școli, județe sau regiuni școlare în privința acesteia. Într-un raport al Revizoratului județului Câmpulung din 1924, era adus în vedere faptul că în mai multe comune rurale nu se putea aplica obligativitatea. În comunele Botușana și Pârteștii de Jos – notate ca fiind comune strict românești –, populația s-a împotrivit obligativității școlare și a cursurilor pentru adulți. Refuzul trimiterii copiilor la școală ar fi fost cauzat de trimiterea de către părinți la muncă cu ziua, prin satele din împrejurimi. Nici în rândul comunelor cu populație minoritară legea nu ar fi fost acceptată la început. În același raport era notat că în comunele Solonețul Nou și Arbore, locuite de slovaci respectiv germani, nu s-ar fi acceptat obligativitatea în noua ei formă, revizorul acuzând jandarmeria și Siguranța de indiferență. Tot el ar fi mers în satele respective, susținând că a discutat cu aceștia, de fapt acuzându-i de „bolșevism” și că erau pasibili de pedepse penale¹⁴.

¹² Constantin Angelescu, *op. cit.*, p. 233-234.

¹³ SANIC, Fond MIP, D. 78/1925, f. 1.

¹⁴ *Ibidem*, D. 129/1924, f. 77-78.

Un alt raport din 1924, realizat înaintea adoptării legii evidenția problema frecvenței școlare. În contextul examenului de absolvire a învățământului primar, un subvizor care a supravegheat desfășurarea examenelor la 15 școli de pe cuprinsul județului Vlașca constata că din 719 elevi înscriși, doar 543 au frecventat cursurile școlare, din care 534 s-au prezentat la examen și 461 l-au absolvit. Acesta adăuga că „aproape o treime se pierde părăsind școala înainte de timp”, acuzând comitetele școlare de nepăsare în procesul de aplicare a obligativității¹⁵.

Situația din primii ani de funcționare a legii din 1924 nu a schimbat cu mult situația privind obligativitatea și frecvența școlară. Într-un raport adresat ministrului la 29 iunie 1925, o directoare a unei școli primare de fete nota frecvența neregulată, evidențiată de amenzile date, în valoare de 15.000 de lei în învățământul primar și 15.580 de lei la cursurile pentru adulți¹⁶.

Motivațiile de ordin financiar ale părinților din aceste zone au fost cele mai des invocate în contextul lipsei neparticipării copiilor la cursurile școlilor primare. Acestea au fost deseori combinate cu cele de ordin agricol sau meteorologic, părinții alegând să-și trimită copiii la munca câmpului sau spre ucenicie în zonele urbane, pentru a aduce bani în casă. Plecând de la aceste considerente, frecvența a variat în unele cazuri. Pentru a scăpa de plata amenzilor școlare, numeroși părinți i-au solicitat ministrului – individual sau în grupuri colective – scutirea de la obligativitatea școlară, mai ales pentru învățământul complementar, invocând motivele menționate anterior, dar și altele precum cele de ordin logistic (distanța mare dintre casă și școală). Majoritatea acestor cereri nu au fost aprobate, fiind în contradicție cu prevederile legii.

În acest sens, Ileana Șerban din Târgu Frumos îi cerea Dr. Angelescu în februarie 1925 să fie scutită de plata amenzilor școlare, invocând situația financiară dificilă și greutățile privind întreținerea a șase copii, muncind cu ziua. Aceasta adăuga că amenzile i-au fost

¹⁵ *Ibidem*, D. 11/1924, f. 7-8.

¹⁶ *Ibidem*, f. 18 și v.

aplicate deoarece nu și-a trimis copiii la școală pe timpul iernii, nereușind să le procure încălțăminte adecvată¹⁷.

O altă cerere a fost transmisă lui Angelescu în ianuarie 1925 de către Ilie Dadu din comuna Țigănași, județul Iași, pentru a-l excepta pe fiul său Radu, elev cu cinci clase primare, de la satisfacerea învățământului complementar, motivând cu vârsta înaintată a părintelui și disponibilitatea fizică a fiului său în treburile gospodărești. Prin modul de redactare a cererii, reieșea disprețul lui Ilie Dadu față de școală și dezinteresul față de rolul școlii în formarea fiului său, adăugând că „sânt stăpân pe copilul meu”¹⁸.

Noua lege nu a adus mari schimbări în privința campaniei de construcții școlare, începută în 1922/1923. Construcțiile de școli în toate regiunile țării au avut un rol însemnat la dezvoltarea unei infrastructuri școlare menite să ofere copiilor și tinerilor accesul la învățătură. Cu toate acestea, ele au rămas insuficiente, astfel problema numărului localurilor școlare a rămas o problemă valabilă pe tot parcursul primului deceniu interbelic. Totuși, în localitățile unde o școală fusese renovată sau construită, s-a semnalat nevoia suplimentării posturilor. Pe lângă nevoia de cadre didactice au fost semnalate lipsuri în privința dotărilor cu material didactic sau combustibil, cauzate de lipsa fondurilor.

În privința suplimentării posturilor, o cerere în acest sens a fost făcută de Comitetul școlar de construcție din comuna Teiu județul Argeș, la 10 noiembrie 1924 ministrului Angelescu, solicitând crearea unui al doilea post de învățător, pentru învățământul primar și cursurile pentru adulți. O decizie a ministrului a fost dată în acest sens la 16 ianuarie 1925¹⁹. O cerere pentru crearea unui al cincilea post de învățător a fost făcută probabil, de Comitetul școlar din comuna Mușetești județul Argeș²⁰.

Cu toate acestea, în multe zone au fost semnalate lipsuri privind clădirile școlare sau ale materialului didactic. Într-o dare de seamă din 29 octombrie 1924, cu privire la mersul învățământului din județul

¹⁷ *Ibidem*, f. 56.

¹⁸ *Ibidem*, D. 141/1925, f. 12.

¹⁹ *Ibidem*, D. 98/1925, f. 2-3 și v.

²⁰ *Ibidem*, f. 7, 50.

Vlașca, era menționat faptul că insuficiența clădirilor școlare și a cadrelor didactice reprezentau cauze ale frecvenței neregulate²¹. În anul școlar 1924/1925, în județul Neamț situația clădirilor școlare de la sate „lăsa de dorit”²². De asemenea era raportat Ministerului Instrucțiunii la 24 august 1925, faptul că în județul Cetatea Albă școlile duceau lipsă de material didactic²³.

Legea învățământului primar din 1924 a fost destinată să revitalizeze „apostolatul” corpului didactic, învățătorului revenindu-i sarcina de a alfabetiza copiii și tinerii, dar și de a insufla cultura românească în rândul tuturor locuitorilor de pe raza localității unde își desfășura activitatea.

Mulți învățători și-au asumat acest „apostolat”, contribuind la alfabetizarea și culturalizarea populației, preponderent rurale. Învățătoarea Viorica Ștefănescu de la școala primară de pe lângă secția profesională a Azilului „Elena Doamna” a fost apreciată de revizor, cu ocazia inspecției de înaintare în grad, din 18 februarie 1925²⁴.

Multe rapoarte și dări de seamă prezentau lipsa numărului necesar de învățători sau pregătirea deficitară a multora, cu precădere suplinitori, cauzate de dificultățile financiare cu care aceștia se confruntau. Într-o serie de inspecții realizate în 1924 la 11 școli, Iosif Rădulescu, revizor al județului Dâmbovița, raporta Inspectoratului Școlar Regional VII Pitești slaba pregătire a învățătorilor din școlile inspectate. Tot el adăuga faptul că unor suplinitori le-a făcut personal lecții de îndrumare²⁵. În actele oficiale era menționat și deficitul numeric de cadre didactice, cum am identificat și într-o dare de seamă a Revizoratului județului Vlașca, din 29 octombrie 1924²⁶.

Învățământul primar obligatoriu și gratuit a fost extins cu cele trei clase suprarprimare, cunoscute cu denumirea de învățământ complementar. Conform art. 56 și 57 din lege, acesta a fost destinat să consolideze noțiunile de cultură elementară oferite în primele patru

²¹ *Ibidem*, D. 124/1925, f. 98-99.

²² *Ibidem*, D. 61/1926, f. 22.

²³ *Ibidem*, D. 124/1925, f. 133-135.

²⁴ SANIC, Fond MIP, D. 144/1925, f. 40 și v.

²⁵ *Ibidem*, D. 11/1924, f. 21.

²⁶ *Ibidem*, f. 99-102.

clase, dar și să ofere cunoștințe de natură practică, după specificul local, zonal sau regional²⁷.

Pentru funcționarea eficientă a acestui tip de învățământ primar a fost demarată o campanie de construcție de ateliere școlare sau de extindere a școlilor, proces început înainte de 1924, dar cu un impact limitat prin raportare la necesarul de ateliere și de spații. Un tabel înaintat în 1925 de Revizoratul județului Băcău Ministerului, aducea în vedere înființarea de ateliere în 38 de localități²⁸. O altă listă reducea numărul localităților la 30²⁹.

De asemenea, Revizoratul școlar al județului Neamț cerea în ianuarie 1925 aprobarea ministrului pentru înființarea a 77 de ateliere pentru învățământul complementar, fiind dată și o decizie ministerială în acest sens, la 30 ianuarie³⁰. În cazul aceluiași județ, cele 77 de ateliere aprobate pentru înființare nu au mai fost construite, o mică parte dintre ele fiind în construcție în 1926. Acest fapt reieșea dintr-un raport al Revizoratului trimis în luna august Inspectoratului Regiunii XIII Bacău, unde era menționat cu o ușoară exagerare, faptul că aceste ateliere au fost „cu adevărat ficțiuni”, fiind invocate mai multe cauze (lipsa localurilor, lipsa cadrelor didactice, actele de corupție etc.)³¹.

Au fost raportate Ministerului de către autoritățile din subordine numeroase situații privind neplata salariilor învățătorilor sau a măștrilor ce activau în învățământul complementar, unii neprimindu-și salariile încă de la momentul schimbării legii. În acest sens au fost trimise mai multe cereri din teritoriu privind acordarea sumelor necesare plății cadrelor didactice și măștrilor. Astfel, Inspectoratul Regiunii IX Buzău trimitea Ministerului o astfel de cerere la 9 mai 1926, solicitând sumele necesare pentru plata cadrelor didactice care țineau ore în învățământul complementar din orașul Buzău³².

Invocând cel mai des dificultățile de ordin financiar, mai mulți părinți au solicitat Dr. Angelescu exceptarea fiilor sau fiicelor lor de la

²⁷ Constantin Angelescu, *op. cit.*, p. 244.

²⁸ *Ibidem*, D. 98/1925, f. 67 și v.

²⁹ *Ibidem*, f. 95.

³⁰ *Ibidem*, D. 141/1925, f. 38.

³¹ *Ibidem*, D. 79/1926, f. 114 și v.

³² *Ibidem*, D. 79/1926, f. 17.

obligativitatea învățământului complementar. Aceștia erau trimiși sau alegeau de bună voie să ia drumul uceniciei, al școlilor de meserii ce depindeau de alte ministere sau în cazul zonelor rurale munca câmpului, pentru a nu urma cele trei clase supraprimare. Solicitățile nu au fost aprobate.

O cerere privind exceptarea de la obligativitate a fost făcută de un anume Alexandru Rogalciuc, pentru fiul său N. Rogalciuc. Acesta menționa faptul că fiul său, lăcătuș mecanic, era singurul salariat dintr-o familie formată din nouă copii³³. În continuare, un grup de văduve de război din satul Ceponoasă județul Hotin îi adresau ministrului în martie 1926, o cerere privind scutirea fiilor lor, invocând dificultățile financiare și vârsta înaintată a petiționarilor. În cerere a fost menționat faptul că băieții doreau să îndeplinească obligativitatea prin participarea la cursuri serale. Plecând de la acest considerent, Angelescu le-a aprobat cererea, urmând a fi pusă în aplicare³⁴.

În concluzie, Legea învățământului primar din 26 iulie 1924, a unificat și reformat în mare măsură învățământul primar românesc din primul deceniu interbelic. Aplicarea legii a fost realizată pe alocuri într-un mod deficitar, ceea ce a redus și eficiența acesteia în timp. Până în 1926, legea s-a pus în aplicare într-un mod limitat, prin intermediul diverselor acte ministeriale, cauza fiind lipsa unui regulament de aplicare al legii, care să ofere cadrul procedural necesar impunerii ei. Toate acestea au fost aduse la cunoștință și raportate Ministerului Instrucțiunii.

Reușita extinderii și aplicării obligativității învățământului primar de șapte clase a fost una relativă, în ciuda înăsprii pedepselor pentru nerespectarea ei. Nerespectarea obligativității școlare a produs frecvențe neregulate, afectând procesul de alfabetizare și culturalizare al copiilor și tinerilor. Invocând lipsa unei infrastructuri școlare adecvate, pregătirea de multe ori deficitară a unei părți a cadrelor didactice sau salarizarea necorespunzătoare a învățătorilor, personalul de control a raportat responsabililor din Minister și Dr. Angelescu, faptul că aceste situații îngreunau aplicarea eficace a noii legi, în special în chestiunea obligativității școlare.

³³ *Ibidem*, D. 71/1926, f. 10.

³⁴ *Ibidem*, f. 29.

De asemenea, plecând de la neajunsurile de ordin financiar, mulți părinți au cerut ministrului scutirea copiilor lor de la obligativitate, fiind nevoiți să se întegreze încă de la vârste fragede în sectoare precum agricultura sau în diverse ucenicii. Adevăratul scop al cererilor adresate de părinți ministrului a fost cel de a fi scutiți de plata amenzilor școlare, cauzate de absențele copiilor.

Aceste motive au constituit și principalele limite în privința dezvoltării învățământului complementar. Lipsa atelierelor, spațiile necorespunzătoare, dar și problemele de salarizare ale cadrelor didactice au reprezentat piedici în privința unei funcționări regulate a învățământului practic. Este subînțeles faptul că un număr redus de tineri absolveau cele șapte clase primare, majoritatea părăsind școala după absolvirea primelor patru clase, chiar și dinainte.

În ciuda condițiilor de multe ori necorespunzătoare privind desfășurarea meseriei și a salarizării deloc mulțumitoare, mulți învățători și-au asumat „apostolatul”, dedicându-se procesului de alfabetizare a copiilor și tinerilor din școlile primare sau de la cursurile pentru adulți. O parte a cadrelor didactice nu și-a îndeplinit misiunea conform cerințelor, fiind menționate în diverse rapoarte pregătirea deficitară a acestora, motivată de insuficiența câștigului salarial aferent profesiei de învățător.

Declanșarea Crizei economice a afectat și mai mult impunerea noii legi a învățământului primar. Astfel, aplicarea limitată a acesteia a fost observată în procentul de frecvență școlară, dar mai ales în rata de alfabetizare a populației. Astfel, în 1930 frecvența școlară din România atingea 59,81%, iar gradul de alfabetizare al populației din România ajunsese la 57,1%.